

Inhoud

Begane grond: zelfportretten.....	4
Op de muur:	4
Oog in oog met Van Gogh	4
Schilderij: zelfportret	4
Begane grond: Tijdlijn	5
1853: 30 maart: geboren in Zundert, Nederland	5
1869-1876: Den Haag, Londen en Parijs.....	5
1878-1880: Mijnstreek de Borinage, België.....	5
27 jaar, besluit kunstenaar te worden.....	5
1881: Etten	5
1881: Den Haag, Nederland.....	5
1883-1885: Nuenen, Nederland.....	5
1885: Antwerpen, België	5
1886-1888: Parijs, Frankrijk	5
1888 Arles, Zuid-Frankrijk	5
1889: Saint-Rémy-de-Provence, Zuid-Frankrijk	6
1890 Auvers-sur-Oise, Frankrijk.....	6
Eerste verdieping	7
Het landleven	7
1883-1885: Boerenschilder.....	7
Op de muur:	7
Schilderij: De aardappeleters, 1885.....	7
1885-1886: Terug naar de basis	8
1886-1887: Nieuwe perspectieven	8
Op de muur:	8
Schilderij: Tuin met geliefden: Square Saint-Pierre, 1887	8
1888-1889: Bloeiperiode.....	9
Op de muur:	9
Schilderij: Zonnebloemen, 1889.....	9
Dromen van Japan.....	9
Tweede verdieping: brieven.....	10
Familieschatten.....	10
Van Gogh familie tijdlijn	10
Een leven in brieven.....	11
Familie	11

Theodorus van Gogh, vader	11
Anna van Gogh-Carbentus, moeder.....	11
Theo van Gogh, broer	11
Jo van Gogh-Bonger, schoonzus	11
Willemien, zus.....	11
Anna van Gogh, zus.....	11
Cor van Gogh, broer	11
Lies van Gogh, zus.....	11
Vincent en Theo.....	12
Tweede verdieping: vrienden	13
Artistieke uitwisseling.....	13
Schilderij: Het gele huis ('De straat'), 1888	13
Vrienden.....	13
Emile Bernard.....	13
Paul Signac	13
John Peter Russell	13
Arnold Koning	13
Paul Gauguin	14
Eugène Boch.....	14
Anthon van Rappard.....	14
Albert Aurier:	14
Tweede verdieping: Ziekte en oor	15
1888 Arles.....	15
1889.....	15
Saint-Rémy.....	16
1890 Auvers-sur-Oise	16
Tweede verdieping: Van Gogh aan het werk	17
Kleureffecten	17
Perspectiefraam.....	17
Verkleuring	17
Onder de loep	17
Zandkorrels!.....	18
Dikke klodders.....	18
Van Gogh tekenaar.....	18
Op de muur:	18
Vitrine: tekenmateriaal	18

Schetsboeken	18
Derde verdieping	20
Schilderen ondanks alles.....	20
Op de muur:	20
Schilderij: Korenveld met maaier	20
1890 Bezielde natuur	20
Op de muur:	21
Schilderij: Korenveld onder onweerslucht.....	21
Derde verdieping: Dood en erkenning	22
1890 Auvers-sur-Oise	22
1891.....	22
1914.....	23
Van Gogh inspireert.....	23
Op de muur:	23
Schilderij: De zaaier	23

Begane grond: zelfportretten

Op de muur:

Vincent van Gogh 5 en 6 september 1889: 'Ze zeggen dat het moeilijk is jezelf te kennen – maar het is evenmin eenvoudig jezelf te schilderen.'

Oog in oog met Van Gogh

Vincent van Gogh is een van de beroemdste kunstenaars aller tijden. Wereldwijd worden mensen geraakt en geïnspireerd door zijn expressieve, kleurrijke werk en zijn bewogen leven.

De honderden schilderijen en tekeningen die Van Gogh in slechts tien jaar tijd (1880-1890) maakte, hebben een grote impact gehad. Zijn kunstwerken hebben generaties kunstenaars beïnvloed, en zijn in onze beeldcultuur nog alom aanwezig. Met een collectie van ruim 200 schilderijen, meer dan 500 tekeningen en bijna al zijn brieven biedt het Van Gogh Museum het grootste en meest representatieve overzicht van Van Goghs leven en werk.

Een bezoek aan dit museum is als een reis met Van Gogh. We volgen een kunstenaar die zichzelf voortdurend probeerde te verbeteren en die zeer betrokken was bij de ontwikkelingen in de kunst van zijn tijd. Een kunstenaar die bovenal streefde naar een nieuwe kunst, waarin hij op een directe en universeel begrijpelijke manier uitdrukking kon geven aan de grote emoties van ons bestaan.

Schilderij: zelfportret

Groene ogen, een rode baard, een gefronste blik, een blauwe werkmanskiel. Soms een hoedje op het hoofd, soms met zijn geliefde pijp in de mond. In Van Goghs zelfportretten staan we oog in oog met de kunstenaar. Herkenbaar als Vincent, maar toch elke keer anders. Van Goghs zelfportretten waren ook niet zo zeer bedoeld om te laten zien hoe hij was, maar om te oefenen met kleur, verftoets en gezichtsuitdrukking. Op één na: in *Zelfportret als schilder* presenteert hij zich als een zelfbewuste kunstenaar achter zijn schildersezel. 'Alleen als ik aan mijn ezel sta te schilderen, voel ik iets van het leven', schreef hij later.

Begane grond: Tijdlijn

1853: 30 maart: geboren in Zundert, Nederland

Foto: Theodorus van Gogh, dominee, Anna van Gogh-Carbentus

Foto: Het geboortehuis van Vincent van Gogh in Zundert

1869-1876: Den Haag, Londen en Parijs.

werkzaam bij filialen van Kunsthandel Goupil

Foto: Kunsthandel Goupil, Den Haag

Foto: Vincents broer Theo van Gogh, 1882

Foto: Vincents vroegst bekende brief aan Theo, 29 september 1872

Foto: Vincent van Gogh, 19 jaar

1878-1880: Mijnstreek de Borinage, België.

doet evangelisatiewerk onder mijnwerkers

27 jaar, besluit kunstenaar te worden

oefent zich door te tekenen

1881: Etten

verblijft bij zijn ouders

tekent vooral

Foto: schetsen in een brief aan Theo

1881: Den Haag, Nederland

Neemt teken- en schilderlessen bij Anton Mauve

1883-1885: Nuenen, Nederland

woont tijdelijk weer bij zijn ouders

schildert De aardappeleters

Foto: Vincents ouderlijk huis in Nuenen

Foto: Schets van de De aardappeleters in een brief aan Theo, 1885

1885: Antwerpen, België

volgt korte tijd lessen aan de kunstacademie

Foto: Staand vrouwelijk naakt van opzij gezien, januari-februari 1886

1886-1888: Parijs, Frankrijk

woont samen met zijn broer Theo

maakt kennis met (neo-)impressionistische schilderkunst

sluit vriendschap met Henri de Toulouse-Lautrec, Emile Bernard, Paul Gauguin

Foto: Brief aan Theo, 1887

Foto: Emile Bernard met Van Gogh (op de rug gezien) in Asnières, z.j.

1888 Arles, Zuid-Frankrijk

schildert de Zonnebloemen

woont korte tijd met Paul Gauguin

snijdt een stuk van zijn oor af

Foto: Het gele huis in Arles, waar Van Gogh woonde

Foto: Latere schetsen van de Zonnebloemen, 1890

1889: Saint-Rémy-de-Provence, Zuid-Frankrijk

laat zich opnemen in een inrichting

Foto: Affiche van de inrichting in St.-Rémy-de-Provence

Foto: Briefschets van drie cicaden, 1889

1890 Auvers-sur-Oise, Frankrijk

schildert gemiddeld een schilderij per dag

schiet zichzelf een kogel door de borst

en sterft twee dagen later op 29 juli

Foto: Rouwkaart

Foto: De graven van Vincent en Theo van Gogh

Eerste verdieping

Het landleven

Pas op 27-jarige leeftijd vond Van Gogh in het kunstenaarschap zijn ware roeping. Of hij talent had wist hij niet, maar met een tomeloze werkdrijf en enorme vasthoudendheid ging hij aan de slag. Hij leerde zichzelf het vak onder meer door goed naar de kunst van anderen te kijken. Omdat hij enige jaren in de kunsthandel had gewerkt, had hij al veel kunstwerken gezien en zijn oog geoefend.

Van Gogh bewonderde vooral het werk van Franse 19de-eeuwse boerenschilders zoals Jean-François Millet en Jules Breton. Zij verbeeldde het leven op het platteland. Dit zogenaamde eerlijke en simpele bestaan zetten zij af tegen de oprukkende industrialisatie en verstedelijking. Met deze voorbeelden voor ogen, besloot Van Gogh het boerenleven tot zijn hoofdonderwerp te maken. Zo kon hij zijn liefde voor de natuur en het platteland vertalen in voorstellingen van spitters, zaaiers en boerenhutten.

1883-1885: Boerenschilder

Nadat hij enkele jaren op verschillende plekken in Nederland als kunstenaar had gewerkt (1880-1883), vestigde Van Gogh zich in het plattelandsdorp Nuenen, waar zijn vader dominee was. Van daaruit schreef hij aan zijn broer Theo: 'Ik begeer niets anders dan goed diep in 't boerenland te zitten en 't boerenleven te schilderen'. Van Gogh idealiseerde het boerenbestaan, dat volgens hem 'in veel opzichten zooveel beter dan de beschaafde wereld' was. Boeren en landarbeiders stonden dichtbij de natuur; hun leven was verbonden met de cyclus van zaaien en oogsten, van leven en dood. In akkers rondom Nuenen, in de boeren en hun eenvoudige woningen vond hij zijn ideale onderwerpen. Van Gogh had zich ruim een jaar lang goed voorbereid toen hij besloot een grote compositie met boerenfiguren te maken: *De aardappeleters*. Hij wilde hiermee zijn visitekaartje als kunstenaar afgeven.

Op de muur:

Vincent van Gogh 13 april 1885: 'Als ik zeg dat ik een boerenschilder ben, dat is werkelijk zoo; ik voel mij t'huis daar.'

Schilderij: De aardappeleters, 1885

Een echt boerenschilderij mocht volgens Van Gogh naar spek, rook en aardappelwasem ruiken, en dat doet *De aardappeleters*. Damp stijgt op van de aardappelschaal, waaruit een familie samen eet. Bij deze arme, eenvoudige boeren vond Van Gogh de essentie – en vooral ook de tragiek – van het bestaan. Hij wilde ze in al hun ruwheid weergeven, met grove gezichten en knokige werkhanden. In de kleuren zocht hij naar donkere, grauwe tonen die bij het stoffige land pasten. Hij had zich met veel studies voorbereid. Toch bleek het schilderij met maar liefst vijf figuren een 'geducht gevecht'. Uiteindelijk was Van Gogh zeer tevreden met het resultaat. Hij hoopte dat zijn broer Theo, die kunsthandelaar was in Parijs, het schilderij zou kunnen exposeren. Die vond het echter veel te somber.

1885-1886: Terug naar de basis

Van Gogh had er bewust voor gekozen zichzelf op te leiden als kunstenaar. Hij bestudeerde ijverig leerboeken en oefende veel. Zo bracht hij zichzelf de basiskennis bij over perspectief, anatomie en kleur. Na de lauwe reacties op het schilderij *De aardappeleters* beseftte Van Gogh echter dat hij nog veel moest leren.

Hij besloot daarom alsnog les te nemen. Eerst korte tijd bij de kunstacademie van Antwerpen en daarna in het Parijse atelier van de schilder Fernand Cormon. Een jaar lang deed Van Gogh niets anders dan oefenen, oefenen, oefenen. Hij schilderde portretten geïnspireerd op het werk van 17de-eeuwse meesters. Hij bestudeerde het menselijk lichaam door naakten te tekenen en klassieke beelden te kopiëren. Door stillevens te schilderen oefende hij zich in schildertechnieken en het combineren van kleuren.

1886-1887: Nieuwe perspectieven

Op zoek naar aansluiting bij de nieuwste schilderkunst verhuisde Van Gogh in 1886 naar Parijs, destijds het centrum van de moderne kunst. Hij realiseerde zich dat hij intensiever contact met kunst en kunstenaars nodig had om verder te komen. In galleries, musea en op exposities vond hij volop inspiratie – een impressie daarvan is op de eerste wand te zien. Oog in oog met de Parijse avant-garde kunst realiseerde Van Gogh zich pas hoe ouderwets zijn Nederlandse werk aandeed.

Gretig nam hij de vele nieuwe indrukken in zich op. Hij experimenteerde met kleur, toets, lijnen en vlakken. Hij raakte bevriend met kunstenaars van zijn generatie, zoals Paul Gauguin, Émile Bernard en Henri de Toulouse-Lautrec. Ze werkten samen en exposeerden in de cafés van de kunstenaarswijk Montmartre. Van Goghs tijd in Parijs was zeer vruchtbaar en dankzij zijn contacten met andere kunstenaars ontdekte hij mogelijkheden voor een eigen, expressieve stijl.

Op de muur:

Vincent van Gogh september of oktober 1886: 'Wat je hier wel kunt bereiken, is vooruitgang en die vind je hier wel degelijk, dat durf ik te verzekeren.'

Schilderij: Tuin met geliefden: Square Saint-Pierre, 1887

Dit zonovergoten parkgezicht noemde Van Gogh zelf 'het schilderij van de tuin met geliefden'. Verliefde paartjes wandelen onder de jonge kastanjabomen of zitten langs de slingerende paden. Van Gogh varieerde vrijuit op de pointillistische techniek van gekleurde stippen: van luchtige strepen tot snelle tipjes verf. Zo bereikte hij het effect van een stralende voorjaarsdag, en dat versterkt weer het gevoel van prille liefde en intiem samenzijn dat Van Gogh hier wilde uitdrukken. Zelf verlangde hij ook naar een vrouw en een gezin, maar hij had 'de meest onmogelijke liefdeshistories'. Uiteindelijk berustte hij daarin; hij was toegewijd aan zijn kunst.

1888-1889: Bloeiperiode

Zijn verblijf in Parijs had Van Gogh zelfbewuster gemaakt als modern kunstenaar. Maar hij had behoefte aan rust en ruimte om zijn eigen weg in te slaan. Hij verliet daarom de drukke stad en vestigde zich op het Zuid-Franse platteland, in Arles. Getroffen door het heldere licht en de sprankelende kleuren stortte hij zich op het schilderen van bloeiende boomgaarden, oogsttaferelen en andere natuurmotieven. Het liefst wilde hij ook portretschilder zijn, want in karakteristieke koppen kon hij de essentie van zijn tijd weergeven – en daarin lag volgens Van Gogh de toekomst.

Hij zocht steeds naar ‘hartstochtelijke uitdrukingskracht, waarbij ik onze kennis en moderne smaak omtrent kleur hanteer als middel om het karakter uit te drukken en op te voeren’. Met dit streven kwam hij in Arles tot de toppen van zijn kunnen. Hij ontwikkelde er zijn beroemde stijl met een energieke penseelstreek en sterke kleurcontrasten. Zijn onderwerpen zijn altijd eenvoudig, maar ze brengen over hoe diep Van Gogh de essentie van het leven, schoonheid én tragiek, aanvoelde.

Op de muur:

Vincent van Gogh 18 augustus 1888: ‘In plaats van te proberen precies weer te geven wat ik voor me zie, gebruik ik de kleur om me krachtig uit te drukken.’

Schilderij: Zonnebloemen, 1889

In augustus 1888 schilderde Van Gogh een bos zonnebloemen in een vaas. Ondanks – of misschien dankzij – de eenvoud in onderwerp en stijl schiep hij een waar meesterwerk. Hij bereikte met drie tinten geel ‘en anders niets’ een kleurharmonie die straalt als een visioen. Theo loofde in een brief ‘het effect van een stuk stof geborduurd met satijn en goud’. Van Gogh beseftte zelf ook dat hij iets bijzonders had gemaakt en beschreef hoe diep hij daarvoor had moeten gaan. Hij had al zijn energie en aandacht moeten aanspreken om ‘voldoende in vuur te geraken’. Trots op het resultaat riep hij zichzelf uit tot de schilder van de zonnebloem. Uiteindelijk zou hij vijf versies schilderen, die stuk voor stuk iconen van de moderne schilderkunst zijn geworden.

Dromen van Japan

Van Gogh haalde veel inspiratie uit de honderden Japanse houtsneden die hij samen met zijn broer Theo verzamelde. Hij deelde zijn enthousiasme over deze kleurige prenten met de meeste Franse moderne kunstenaars van zijn tijd. Zij bewonderden hoe de Japanners de wereld om hen heen vertaalden in decoratieve voorstellingen met behulp van kleurvlakken, patronen, afsnijdingen en contourlijnen. Van Gogh ging dit ook toepassen en werkte al snel ‘op zijn Japans’.

Maar Japan betekende meer voor hem. Van Gogh identificeerde zich met het beeld van de Japanse kunstenaar als monnik, die zich geheel aan zijn kunst wijdde en een sober leven leidde in de natuur. Dit was ook wat Van Gogh zocht in de Zuid-Franse Provence, een streek die hij vergeleek met Japan.

Tweede verdieping: brieven

Familieschatten

In ruil voor de maandelijkse toelagen werd Theo eigenaar van de tekeningen en schilderijen die Vincent hem toestuurde. Na Vincents dood in juli 1890 was Theo intens bedroefd. Hij wilde boven alles het werk van zijn broer bekendheid geven, maar overleed zelf een halfjaar later. Zijn weduwe, de 28-jarige Jo van Gogh-Bonger, bleef achter met hun zoontje Vincent Willem en een omvangrijke kunstcollectie. Zij zag het als haar taak Van Goghs kunst onder de aandacht te brengen. Dit deed ze door zijn werken gericht te verkopen en aan tentoonstellingen te lenen. Ook publiceerde zij een selectie van Vincents brieven aan Theo. Zonder haar toewijding zou Van Gogh nooit zo beroemd zijn geworden.

Na Jo's overlijden in 1925 kreeg Vincent Willem de zorg over de werken van zijn oom. Hij bracht ze onder in de Vincent van Gogh Stichting en zette zich in voor de realisatie van het Van Gogh Museum. Daar kreeg de familiecollectie in 1973 haar permanente plaats.

Van Gogh familie tijdlijn

1891

Overlijden Theo van Gogh. Jo blijft achter met Vincent Willem van bijna 1 jaar.

1905

Na eerdere succesvolle (verkoop)tentoonstellingen organiseert Jo een grote Van Gogh expositie in het Stedelijk Museum, Amsterdam. Er zijn 472 werken te zien. Vele tentoonstellingen volgen.

1914

Publicatie van *Brieven aan zijn broeder* in drie delen

1925

Overlijden Jo van Gogh-Bonger

1931

Vincent Willem van Gogh, bijgenaamd 'de ingenieur', geeft een groot aantal werken van Van Gogh in langdurig bruikleen aan het Stedelijk Museum. Ook organiseert hij tentoonstellingen.

1960

Vincent Willem van Gogh richt de Vincent van Gogh Stichting op om de collectie bijeen te houden.

1969

Start van de bouw van het Van Gogh Museum naar een ontwerp van Gerrit Rietveld.

1973

Een leven in brieven

Vincent van Gogh was een getalenteerd schrijver. Brieven schrijven was in zijn tijd en milieu een heel gebruikelijke manier om op afstand contact te houden; er werd veel en uitgebreid gecorrespondeerd.

Er zijn 820 brieven van Van Gogh bekend. De meeste zijn gericht aan zijn broer Theo, zijn grootste vertrouweling. In de brieven leren we Van Gogh kennen als een intelligente, hartstochtelijke man, met een alomvattende liefde voor kunst en literatuur. Zijn bevlogenheid kon doorslaan, bijvoorbeeld in zijn religieuze periode (1876-1879). Hij kon vlammende betogen houden en daarbij de realiteit uit het oog verliezen. Maar we lezen ook zijn visie op leven en dood, op liefde en menselijkheid. Daarmee zijn Van Goghs brieven de belangrijkste bron om hem als mens en kunstenaar te begrijpen.

Familie

Theodorus van Gogh, vader

Nu moet ik U nog mededeelen dat ik zeer onverwacht een zeer aangenaam bezoek heb gehad van Pa die bij me in huis en op 't atelier geweest is.

Anna van Gogh-Carbentus, moeder

Beste Moeder, van schrijven kwam niet door dat ik van s'morgens tot s'avonds zat te schilderen.

Theo van Gogh, broer

Wij zijn broers, niet waar, en vrienden – en we mogen wel rondborstig zeggen wat we denken

Jo van Gogh-Bonger, schoonzus

De brief van Jo was voor mij echt als een evangelie, een bevrijding van de angst die ik had opgelopen van de voor ons allemaal wat moeilijke momenten.

Willemien, zus

Neen mijn beste zusje, leer dansen of word verliefd, doe liever, veel liever een aantal dwaasheden dan hollandsche studie.

Anna van Gogh, zus

Daar net een goede brief van Anna. Haar brieven zijn nog al zeldzaam dus stuur ik U dezen om te lezen.

Cor van Gogh, broer

met een handdruk voor Cor wensch ik hem regt goeden moed toe in zijn onderneming.

Lies van Gogh, zus

Wil heeft gevraagd haar een schilderij te sturen en ik zou er tegelijkertijd ook graag een willen geven aan Lies, die er nog geen heeft, voor zover ik weet.

Vincent en Theo

Vincent van Gogh groeide op in een domineesgezin, met twee broers en drie zussen. Zijn ouders voedden de kinderen op met burgerlijke normen en waarden: hard werken, iets betekenen in de maatschappij, en de familienaam hooghouden. Dat hun oudste zoon vaak onaangepast gedrag vertoonde, maakte de relatie uiterst moeizaam.

Met zijn broer Theo had Vincent een innige band. Als vriend, klankbord en financier was hij de belangrijkste persoon in Vincents leven. Theo was kunsthandelaar in Parijs en had een goed inkomen. Tien jaar lang onderhield hij zijn broer met een maandelijkse toelage. Hij bewonderde Vincent om zijn gedrevenheid en geloofde in diens kunst. Vincent sleepte Theo vaak mee in zijn plannen om 'de kunst van de toekomst' te promoten. Zo legden de broers een kunstverzameling aan met het plan ooit een eigen kunsthandel te beginnen. Verschillende werken kregen ze cadeau van bevriende kunstenaars, of ruilde Vincent voor zijn eigen werk.

Tweede verdieping: vrienden

Artistieke uitwisseling

Van Gogh was geen geïsoleerd kunstenaar. Net als eerder in Nederland, maakte hij in Parijs meerdere kunstenaarsvrienden. Ook na zijn vertrek naar het zuiden van Frankrijk hield hij via brieven contact. Vooral met Émile Bernard en Paul Gauguin ontstond een levendige correspondentie. Zij verbleven met een groep kunstenaars in Pont-Aven en Le Pouldu aan de Bretonse kust. Op afstand discussieerde Van Gogh met hen over de moderne kunst. Zo stuurden ze elkaar schetsen van hun werk en soms ook schilderijen.

Zelf hoopte Van Gogh een kunstenaarsgemeenschap te vestigen in Arles. Met dat idee had hij zijn Gele Huis ingericht om er collega-kunstenaars te kunnen ontvangen. Gauguin kwam na herhaaldelijke verzoeken in oktober 1888 naar Arles – een bezoek waar Van Gogh zich veel van voorstelde. Maar hun artistieke ideeën bleken gaandeweg nogal te verschillen. Gauguin werkte, net als Bernard, vanuit de verbeelding, terwijl Van Gogh vasthield aan de zichtbare werkelijkheid.

Schilderij: Het gele huis ('De straat'), 1888

Vol enthousiasme over de intensiteit van de kleuren, besloot Van Gogh zijn woning op het doek vast te leggen. Het Gele Huis met de groene luiken gloeit 'onder een zwavelkleurige zonneschijn' en tegen een lucht van 'hard en helder kobaltblauw'. Beneden richtte hij zijn atelier in, wat later ging hij er boven wonen. Van Gogh wilde er een kunstenaarshuis van te maken, waar hij samen met anderen kon leven en werken. Uiteindelijk kwam alleen Paul Gauguin twee maanden bij hem wonen.

Vrienden

Emile Bernard

Waarde vriend Bernard, wanhoop niet en wees vooral niet zwaarmoedig, beste kerel, want met jouw talent zul je een bliksems goed kunstenaar worden.

Paul Signac

De beste troost, zo niet de enige remedie, is volgens mij nog steeds innige vriendschappen. Nogmaals dank voor uw bezoek, dat mij zoveel genoeg heeft gedaan.

John Peter Russell

Als u eens in Parijs komt, gaat u dan, als u wilt, een doek van mij bij mijn broer halen.

Arnold Koning

als ge Breittner ontmoet moogt ge hem dit epistel laten lezen of 't hem mededeelen zooals ik 't schrijf.

Paul Gauguin

Dank voor uw brief. Alleen achtergebleven aan boord van mijn kleine gele huisje – zoals het trouwens wellicht mijn plicht was om daar als laatste achter te blijven.

Eugène Boch

Ik zou u willen vragen om een van uw studies van de kolenmijnen met mij te ruilen.

Anthon van Rappard

Ik wil geen slepende vriendschap. of hartelijk of uit. Ziedaar dus mijn laatste woord.

Albert Aurier:

Hartelijk dank voor uw artikel in de Mercure de France dat me zeer heeft verrast. [...] in uw artikel vind ik mijn doeken terug, maar beter dan ze in werkelijkheid zijn, rijker, betekenisvoller.

Tweede verdieping: Ziekte en oor

In oktober 1888 kwam de schilder Paul Gauguin naar Van Goghs Gele Huis in Arles. Hun karakters en ideeën botsten al snel: 'Vincent en ik kunnen absoluut niet zij aan zij leven zonder grote beroering', schreef Gauguin. In de avond van 23 december verliet Gauguin na een woordenwisseling het huis. Hij beweerde later dat Van Gogh hem had achtervolgd en met een scheermes had bedreigd. Thuisgekomen sneed Van Gogh, compleet in de war, zijn linkeroor af.

Deze mentale crisis was de eerste van een serie inzinkingen, die vaak gepaard gingen met hallucinaties en hevige angsten. Welke ziekte Van Gogh precies had weten we niet. Van Goghs arts dacht toen dat hij aan een vorm van epilepsie met acute manie leed. Zelf sprak hij over 'mijn geestesverdwazing, zenuwziekte of waanzin'. Aanvankelijk hoopte hij te kunnen herstellen, maar na een paar maanden besloot hij zich vrijwillig op te laten nemen in een psychiatrische inrichting in Saint-Rémy-de-Provence. Ondanks momenten van wanhoop, bleef hij geloven in de helende kracht van het schilderen.

1888 Arles

23.10

Gauguin komt bij Van Gogh in het Gele Huis wonen. Begin december overweegt Gauguin weg te gaan vanwege oplopende spanningen.

23.12

Van Gogh en Gauguin hebben 's avonds een woordenwisseling, waarna Gauguin vertrekt naar een hotel. Van Gogh snijdt een stuk van zijn linkeroor af. Brengt dat, in een papier gevouwen, naar een prostituee. De politie wordt gealarmeerd.

24.12

Van Gogh wordt in alle vroegte naar het ziekenhuis van Arles gebracht. Gauguin stuurt een telegram naar Vincents broer Theo in Parijs.

25.12

Theo komt in de ochtend aan en bezoekt Vincent, die lichamelijk zwak is en geestelijk in de war. Theo en Gauguin reizen 's avonds samen terug naar Parijs.

1889

07.01

Van Gogh keert terug naar het Gele Huis. Krijgt ca. 4 februari een nieuwe inzinking en wordt opnieuw opgenomen (tot 18 februari).

26.02

Van Gogh wordt opnieuw opgenomen met een inzinking. Buurtbewoners stellen een petitie op om hem uit zijn huis te zetten, omdat hij verward rondloopt.

Saint-Rémy

08.05

Van Gogh laat zich vrijwillig opnemen in de inrichting Saint-Paul de Mausole, in Saint-Rémy-de-Provence. Daar volgen nieuwe crises in juli, december, januari en februari. Zijn behandeling bestaat uit tweewekelijkse koudwater baden

1890 Auvers-sur-Oise

16.05

Van Gogh vertrekt uit de inrichting en verhuist naar Auvers-sur-Oise, vlakbij Parijs, waar hij logeert in de herberg Auberge Ravoux. Dokter Gachet wordt daar zijn arts. Deze raadt Van Gogh aan vooral te schilderen.

Tweede verdieping: Van Gogh aan het werk

In zijn brieven deed Van Gogh vaak uitgebreid verslag van zijn manier van werken. Hierdoor weten we veel over de praktische kanten van zijn kunstenaarschap: van de manier waarop hij met kleuren experimenteerde en zijn materialen koos, tot het gebruik van allerlei hulpmiddelen. Uit de brieven en uit technisch onderzoek blijkt verder dat Van Gogh heel systematisch en weloverwogen te werk ging: elke tekening en elk schilderij was een bewuste stap om vooruit te komen. Dit komt niet overeen met het heersende beeld van Van Gogh als impulsieve en puur emotionele kunstenaar

Kleureffecten

Van Gogh hield zich zijn hele schildersloopbaan bezig met kleur. Als beginnend kunstenaar las hij al boeken over kleurtheorie en over de toepassing ervan door de schilder Eugène Delacroix. Pas toen Van Gogh in Parijs de schilderijen van Delacroix en anderen in het echt zag, begreep hij hoe hij de juiste kleureffecten zelf kon bereiken. Hij zocht daarbij naar sterke contrasten door de zogenaamde complementaire kleuren te combineren in een schilderij. Zo bereikte Van Gogh niet alleen een visueel krachtig effect, het hielp hem ook om zijn werk een emotionele lading te geven. 'Kleur drukt uit zichzelf iets uit', vond hij.

Perspectiefraam

Van Gogh bereidde zich vaak zorgvuldig voor door het maken van voorstudies en ondertekeningen. Omdat hij moeite had met de juiste weergave van diepte en verhoudingen, maakte hij lange tijd intensief gebruik van een perspectiefraam. Dit instrument bestond uit een houten raamwerk met daarin een raster van horizontale, verticale en/of diagonale draden, dat op het nog lege doek of papier werd overgenomen. De rasterlijnen zijn in sommige schilderijen en tekeningen nog met het blote oog zichtbaar. Pas in Arles begon Van Gogh vrijer te werken, waardoor hij het perspectiefraam niet meer nodig had.

Verkleuring

In Frankrijk ontwikkelde Van Gogh zich tot een uitgesproken colorist. De Parijse verfwinkels voorzagen in het nieuwste assortiment tubeverven in intense kleuren. Maar niet alle varianten waren kleurvast. Daarom zien sommige kleuren in zijn schilderijen en tekeningen er tegenwoordig anders uit dan toen Van Gogh ze aanbracht. Deze pigmenten en kleurstoffen zijn onder invloed van licht ingrijpend van kleur veranderd, of verbleekt. Dat laatste is vaak het geval bij bepaalde rode verfsoorten.

Onder de loep

Ontdekken hoe Van Gogh bij het schilderen te werk ging, begint met goed kijken. Met het blote oog zijn al veel bijzonderheden zien, maar voor verder onderzoek heeft een restaurator technische hulpmiddelen nodig, zoals een microscoop.

Soms komen er dan onverwachte dingen aan het licht. Wil je weten wat, kijk dan zelf.

Zandkorrels!

In mei 1888 bezocht Van Gogh het vissersdorpje Les Saintes-Maries-de-la-Mer. Hij moet dit schilderij ter plekke hebben gemaakt, want zandkorrels van het strand zijn *in* en *op* de verf gewaaid.

Dikke klodders.

Van Gogh staat bekend om zijn dikke en wervelende penseelstreek. Hij werkte vaak snel en 'nat-in-nat': op de nog natte verf bracht hij nieuwe verfstreken aan. Zijn penseel nam de verschillende kleuren mee die zo met elkaar mengden.

Van Gogh tekenaar

Weinig mensen weten dat Van Gogh naast een belangrijk schilder ook een groots tekenaar was. In totaal maakte hij zo'n 1100 tekeningen, waarvan de helft in dit museum wordt bewaard. Vanwege hun lichtgevoeligheid kunnen ze helaas beperkt worden getoond. In deze ruimte presenteren we daarom een steeds wisselende selectie werken op papier (1880-1890).

Van Gogh wijdde de eerste jaren van zijn kunstenaarschap volledig aan het tekenen. Hij geloofde namelijk dat dit voor een kunstenaar 'de wortel van alles' was. Ook later greep hij steeds zijn tekenmaterialen om zich verder te oefenen en een eigen stijl te ontwikkelen. Zonder de kleuren van zijn schilderpalet kon hij zich volledig concentreren op de expressieve kracht van de lijn.

Zijn tekeningen waren voor Van Gogh niet alleen een oefening of voorbereiding voor zijn schilderijen, maar vaak kunstwerken op zich, die hij dan ook vol trots signeerde. Maar ook de minder uitgewerkte schetsen zijn het bewonderen waard en brengen ons dichterbij de kunstenaar.

Op de muur:

Vincent van Gogh 3 juni 1883: 'de wortel van alles is tekenen en den tijd daaraan besteed is eigenlijk alles winst.'

Vitrine: tekenmateriaal

Dit zijn voorbeelden van tekenmaterialen die Van Gogh gebruikte. De meeste behoren tot de standaarduitrusting van een kunstenaar, zoals houtskool, krijt, potlood en Oostindische inkt. Van Gogh werkte ook met minder gangbare materialen zoals bergkrijt en lithografische inkt. In zijn Hollandse tekeningen en brieven gebruikte hij vaak ijzergallusinkt (inkt van galappels) die helaas sterk verbruint en het papier aantast. Rietpennen sneed Van Gogh in Arles zelf van het riet dat langs de kanalen groeide.

Schetsboeken

Het minst bekende onderdeel van Van Goghs oeuvre zijn zijn vier bewaard gebleven schetsboeken. Van Gogh droeg altijd boekjes bij zich om snel een indruk of idee op papier vast te leggen. Hij schreef aan zijn broer: 'mijn schetsboek bewijst dat ik zoek de dingen op heeter daad te vatten'. Behalve notities en

vluchtige krabbels zijn er ook krachtige koppen en fraaie stadsgezichten in te ontdekken. Blader hier digitaal door de schetsboekjes.

Derde verdieping

Schilderen ondanks alles

Na zijn opname in de inrichting van Saint-Rémy voelde Van Gogh zich als een 'gebroken kruik', die nooit meer gemaakt zou kunnen worden. Toch werkte hij gestaag en dapper verder, om een nog betere kunstenaar te worden, tussen de aanvallen van zijn geestesziekte door. Het schilderen en tekenen gaf bovendien structuur aan de lange dagen en zorgde ervoor dat hij niet verviel tot de ledigheid van de andere patiënten.

Als hij niet buiten de muren van de inrichting kon of mocht werken, schilderde hij het uitzicht uit zijn kamer: 'door het venster met ijzeren tralies ervoor kan ik een ommuurd korenveld zien, waarboven ik 's morgens de zon in zijn volle glorie zie opkomen'. Of hij verkende de verwilderde tuin, waar hij oneindig veel onderwerpen vond. Daarnaast schilderde Van Gogh kopieën naar zwart-wit prenten van andere kunstenaars. Ook schilderde hij 'kalm en met trefzekere hand' enkele kapitale bloemstilleven.

Op de muur:

Vincent van Gogh 5-6 september 1889: 'Ik heb een ingehouden werkwoede als nooit tevoren en ik geloof dat dat me zal helpen om beter te worden.'

Schilderij: Korenveld met maaier

In de verzengende hitte van de zon staat een maaier te zwoegen in het veld. Het koren, dat in dikke klodders gele verf is opgebracht, golft overal om hem heen. Van Gogh zag in het koren een symbool voor de eeuwige cyclus van de natuur en de vergankelijkheid van het leven: na het zaaien en groeien wordt het nu weggemaaid. Een zwaar onderwerp, maar door het goudgele zonlicht en de warme kleuren 'bijna met een glimlach' verbeeld. Van Gogh vond het zelf 'grappig' dat hij een dergelijk existentieel en monumentaal schilderij optekende door de tralies van zijn cel.

1890 Bezielde natuur

De laatste twee maanden van zijn leven bracht Van Gogh door in het landelijke Auvers-sur-Oise, vlakbij Parijs. Hij was altijd een productief kunstenaar geweest, maar hier schilderde hij als nooit tevoren: in slechts zeventig dagen maakte hij circa vijfenzeventig schilderijen. Van Gogh verbeeldde vooral de natuur in al haar verschijningsvormen: tuinen vol bloemen, een close-up van wuivend koren en panoramische landschappen vol emotie.

Van Gogh kende de streek van de schilderijen van Charles-François Daubigny. Hij bewonderde de stemming en het persoonlijke gevoel dat deze Franse schilder in zijn landschappen wist te leggen. Ook Van Gogh probeerde de emoties die hij voelde bij het zien van een opkomende zon, een grasspriet of een geploegde akker te laten doorklinken in zijn werk. De natuur was voor hem iets religieus, een plek om troost uit te putten of op krachten te komen. Dat Van Gogh deze grootse gevoelens tot op de dag van vandaag op ons weet over te brengen, verklaart mede zijn succes als kunstenaar.

Op de muur:

Vincent van Gogh c. 10-14 juli 1890: 'Ik voor mij ben geheel geabsorbeerd in de onafzienbare vlakte met korenvelden tegen de heuvels, groot als een zee.'

Schilderij: Korenveld onder onweerslucht

In de laatste weken van zijn leven maakte Van Gogh een aantal indrukwekkende schilderijen van de korenvelden rond Auvers, waaronder dit uitgestrekte veld onder een donkere hemel. Hij maakte zich inmiddels zorgen over zijn financiële situatie en zijn bestaansrecht als kunstenaar; zoveel dat het penseel bij het werken bijna uit zijn hand viel, schreef hij. Hij probeerde in deze ambitieuze werken dan ook 'triestheid en extreme eenzaamheid' uit te drukken. Opvallend genoeg hadden de overweldigende emoties die Van Gogh in de natuur ervoer een heilzame werking op zijn eigen wankelende gemoed. Hij noemde het effect van deze landschappen op zijn gestel 'gezond en hartversterkend'.

Derde verdieping: Dood en erkenning

Op 27 juli 1890 schoot Van Gogh zich met een pistool in de borst, in een veld bij Auvers. Hoewel Van Gogh door zijn ziekte geen hoge ambities meer had, toonde hij een enorme werklust. Toch was hij mentaal uit balans. Aanwijzingen daarvoor zijn in de brieven te vinden. Zo wilde zijn broer Theo voor zichzelf gaan beginnen en door de onzekere (financiële) toekomst voelde Vincent zich terneergeslagen: 'ook mijn leven is aan de wortel aangetast, ook ik sta niet stevig meer op mijn benen.'

Twee dagen later overleed Van Gogh in het bijzijn van Theo. Zijn kist, overdekt met gele bloemen, werd omringd door zijn laatste schilderijen. Verschillende kunstenaarsvrienden woonden de begrafenis bij, onder wie Émile Bernard. Die schreef aan de bevriende criticus Albert Aurier: 'terwijl wij de hellingen van Auvers beklommen praatten we over hem, over de gedurfde impuls die hij aan de kunst heeft gegeven.' Aurier had Van Gogh kort daarvoor in een lovend stuk 'een geweldig en radeloos genie' genoemd. Het was het begin van de officiële erkenning van Van Goghs talent.

1890 Auvers-sur-Oise

16.05

Vertrekt uit de inrichting en verhuist naar Auvers-sur-Oise, vlakbij Parijs, waar hij logeert in de herberg Auberge Ravoux. Dokter Gachet wordt daar zijn arts. Deze raadt Van Gogh aan vooral te schilderen.

27.07

Van Gogh vertrekt in de middag vanuit de herberg Auberge Ravoux, waar hij logeert, om te gaan schilderen. Schiet zichzelf een kogel door de borst en keert tegen de avond gewond terug.

28.07

Theo ontvangt bericht over Vincents verwonding en reist naar Auvers.

29.07

Van Gogh overlijdt in het bijzijn van Theo aan zijn verwonding, 37 jaar oud. De begrafenis vindt plaats op 30 juli in Auvers, bijgewoond door zo'n 20 kunstenaars-vrienden en bekenden. Zijn familie in Nederland kan niet direct komen.

1891

25.01

Theo's gezondheid verslechtert snel als gevolg van syfilis. In oktober krijgt hij een psychische en lichamelijke inzinking en wordt opgenomen in een inrichting. Hij overlijdt op 25 januari 1891 in Utrecht.

1914

14.04

Theo's weduwe Jo laat zijn stoffelijke resten herbegraven naast Van Gogh in Auvers.

Van Gogh inspireert

Na Van Goghs dood steeg de waardering voor zijn werk in rap tempo. Met name de krachtige kleuren, ritmische penseelstreken en de emotionele lading van zijn werk hadden een grote impact op kunstenaars. Al snel gold Van Gogh als een van de grote vernieuwers van de moderne kunst.

Na 1900 kregen veel kunstenaars steeds meer interesse voor de gedurfde kleurcombinaties in Van Goghs werk en de wijze waarop hij kleur inzette als expressiemiddel. Voor kunstenaars als Munch en Von Stuck was kleur een manier om de symboliek in hun schilderijen te benadrukken. Schilders als Van Dongen en De Vlaminck gingen nog een stap verder. Om de emotionele lading van hun werk te vergroten schilderden ze grote, vereenvoudigde vlakken in fel contrasterende kleuren.

Na zijn korte artistieke loopbaan heeft Van Gogh de kunst blijvend beïnvloed. Tot op de dag van vandaag inspireert zijn leven en werk kunstenaars wereldwijd.

Op de muur:

Albert Aurier over Vincent van Gogh, 1890: 'een Messias, een zaaier van de waarheid'

Schilderij: De zaaier

Dit kleine schilderij zit vol betekenis en uitdrukkingskracht. De vormen zijn sterk en de kleuren expressief. Het groengeel van de lucht in combinatie met het paars van het veld geven het schilderij een haast gloeiende lading. Voor Van Gogh was de zaaier een belangrijk symbool in de voortdurende cyclus van leven en dood: door te zaaien brengt hij nieuw leven. Met de ondergaande zon krijgt hij de stralenkrans van een heilige. De Franse kunstcriticus Albert Aurier zag in de zaaier Van Gogh zelf, 'een Messias, een zaaier van de waarheid'. Voor Aurier – en vele anderen – was de schilder een visionair die de kunstwereld wakker zou schudden.